

Sygn. akt I UK 14/19

POSTANOWIENIE

Dnia 7 listopada 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Goner

w sprawie z odwołania T.M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddziałowi w Ł.
o zwrot nienależnie pobranego świadczenia,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 7 listopada 2019 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 12 lipca 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Ł., wyrokiem z 26 kwietnia 2017 r., oddalił odwołanie T.M. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w Ł. z 13 października 2016 r., którą organ rentowy zobowiązał ubezpieczonego do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 31 października 2015 r. do 31 grudnia 2016 r. w łącznej kwocie 18.279,19 zł z tytułu: 1) ekwiwalentu pieniężnego za deputat węglowy za okres od 1 stycznia 2016 r. do 31 grudnia 2016 r. w kwocie 1.449,22 zł, 2) emerytury pomostowej za okres od 31 października 2015 r. do 30 czerwca 2016 r. w kwocie 16.829,97 zł, ponieważ ubezpieczony pobierał świadczenie, mimo utraty prawa do niego w związku z nabyciem uprawnień do emerytury z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach.

Sąd Okręgowy ustalił, że decyzją z 19 maja 2011 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, po rozpatrzeniu wniosku z 7 kwietnia 2011 r., przyznał

ubezpieczonemu T.M. emeryturę pomostową od 1 kwietnia 2011 r. do dnia poprzedzającego dzień osiągnięcia wieku 65 lat. Dodatkowo ubezpieczonemu przysługiwał deputat węglowy. Powyższa decyzja oraz każda następna decyzja o przeliczeniu emerytury pomostowej zawierały pouczenie, zgodnie z którym prawo do emerytury pomostowej ustaje z dniem: 1) poprzedzającym dzień nabycia prawa do emerytury, która została ustalona decyzją organu rentowego lub innego organu emerytalno-rentowego, określonego w odrębnych przepisach; 2) osiągnięcia przez uprawnionego wieku: 60 lat w przypadku kobiet, 65 lat w przypadku mężczyzn, jeżeli uprawniony nie ma prawa do emerytury ustalonej decyzją organu rentowego lub innego organu emerytalno-rentowego, określonego w odrębnych przepisach. Decyzje o waloryzacji prawa do emerytury pomostowej zawierały pouczenie, zgodnie z którym prawo do ekwiwalentu pieniężnego z tytułu deputatu węglowego kolejowego nie przysługuje przy pobieranej emeryturze i rencie, jeżeli deputat ten przysługuje w związku z kontynuowaniem lub podjęciem pracy na kolei.

Ubezpieczony w dniu 1 grudnia 2011 r. został zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na podstawie umowy o pracę na czas określony w „K.” Spółce z o.o. na stanowisku dyspozytora.

Decyzją z 20 listopada 2015 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Ł. przyznał ubezpieczonemu emeryturę od 31 października 2015 r., tj. od osiągnięcia wieku emerytalnego 60 lat. Wypłata emerytury podlegała zawieszeniu z uwagi na kontynuowanie zatrudnienia.

W dniu 27 lipca 2016 r. ubezpieczony złożył wniosek o podjęcie zawieszonych emerytury. Do wniosku załączył świadectwo pracy, z którego wynikało, że w okresie od 1 grudnia 2011 r. do 22 lipca 2016 r. był zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na podstawie umowy o pracę na czas określony w „K.” Spółce z o.o. w W. na stanowisku dyspozytora sekcji napraw i eksploatacji. Przez cały okres zatrudnienia wypłacano wnioskodawcy deputat węglowy.

W dniu 1 sierpnia 2016 r. ubezpieczony ponownie został zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy w Spółce „K.” w W. na stanowisku dyspozytora. Spółka wypłacała ubezpieczonemu deputat węglowy.

Opisany stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie dokumentów oraz zeznań ubezpieczonego. Sąd oddalił wniosek pełnomocnika ubezpieczonego o

przesłuchanie w charakterze świadka B.D. na okoliczność zakresu informacji uzyskanych przez ubezpieczonego w placówce ZUS w Ł., a dotyczących możliwości pobierania emerytury pomostowej przy jednoczesnym uzyskaniu prawa do wcześniejszej emerytury, albowiem Sąd przesłuchiwał na te okoliczności ubezpieczonego, który podał, że otrzymał decyzje ZUS i zapoznał się z ich treścią, co oznacza, że miał możliwość zapoznania się także z treścią pouczeń znajdujących się w decyzjach.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie ubezpieczonego nie zasługuje na uwzględnienie. Sąd pierwszej instancji powołał się na art. 16 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. z 2017 r., poz. 664 ze zm.), określający przesłanki ustania prawa do emerytury pomostowej, oraz art. 74 ust. 1 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji i restrukturyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (Dz.U. z 2017 r., poz. 680), regulujący zasady uzyskania deputatu węglowego, a także art. 138 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm.).

Sąd pierwszej instancji przyjął, że ubezpieczony był pouczany w doręczanych mu decyzjach, że osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, zobowiązana jest do ich zwrotu, oraz o definicji nienależnie pobranego świadczenia. W decyzjach tych znajdowało się również pouczenie o zobowiązaniu emeryta lub rencisty do powiadomienia organu rentowego o wszelkich okolicznościach mających wpływ na prawo i wysokość świadczeń.

Sąd Okręgowy miał na uwadze, że skoro decyzją z 20 listopada 2015 r. przyznano ubezpieczonemu prawo do emerytury na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS od 31 października 2015 r., to w myśl art. 16 ustawy o emeryturach pomostowych prawo do emerytury pomostowej ustało z dniem poprzedzającym dzień nabycia prawa do emerytury z ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Z tych przyczyn organ rentowy prawidłowo zażądał od ubezpieczonego zwrotu wypłaconej mu emerytury pomostowej za okres od 31 października 2015 r. do 30 czerwca 2016 r., a także zwrotu deputatu węglowego za okres od 1 stycznia 2016 r. do 31 grudnia 2016 r.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł ubezpieczony, zarzucając błędy w ustaleniach faktycznych oraz naruszenie art. 258 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c. przez oddalenie wniosku dowodowego o przeprowadzenie dowodu z przesłuchania świadka B.D..

Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z 12 lipca 2018 r., oddalił apelację ubezpieczonego.

Sąd Apelacyjny w pełni zaaprobował ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i przyjął je za własne. Z materiału sprawy wynika, że ubezpieczony był pouczany w kolejnych decyzjach organu rentowego – czy to o przyznaniu prawa do emerytury pomostowej z 19 maja 2011 r., czy też w kolejnych decyzjach o przeliczeniu tego świadczenia lub o ponownym ustaleniu wysokości emerytury pomostowej – że prawo do tego świadczenia ustaje z dniem poprzedzającym dzień nabycia prawa do emerytury, która została ustalona decyzją organu rentowego. Również w decyzji o waloryzacji emerytury z 1 marca 2012 r. oraz z 1 marca 2014 r. ubezpieczony był pouczany, że prawo do ekwiwalentu pieniężnego z tytułu deputatu węglowego kolejowego nie przysługuje przy pobieranej rencie lub emeryturze, jeżeli deputat ten przysługuje w związku z kontynuowaniem lub podjęciem pracy na kolei. Pouczenia te, wbrew zarzutom apelacji, są jasne, logiczne oraz spójne i nie budzą, w ocenie Sądu Apelacyjnego, wątpliwości interpretacyjnych.

W tych okolicznościach Sąd pierwszej instancji w sposób uprawniony, nie naruszając powołanych przez odwołującego się przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, oddalił wniosek o dopuszczenie dowodu z zeznań B.D. na okoliczność zakresu informacji uzyskanych przez ubezpieczonego w placówce ZUS w Ł., dotyczących możliwości pobierania emerytury pomostowej przy jednoczesnym uzyskaniu prawa do wcześniejszej emerytury. Treść udzielanych ubezpieczonemu pouczeń wynika bowiem bezpośrednio z decyzji organu rentowego. Ubezpieczony miał możliwość zapoznania się z nimi, co zresztą, jak wynika z jego zeznań, uczynił.

Skargę kasacyjną od wyroku Sąd Apelacyjny wniósł ubezpieczony, zaskarżając wyrok ten w całości. Skargę kasacyjną oparto na podstawie naruszenia przepisów postępowania: art. 258 k.p.c. w związku z art. 236 k.p.c. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i zasądzenie od organu rentowego kosztów

postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Przyjęcie skargi do rozpoznania skarżący uzasadnił występowaniem w sprawie istotnych zagadnień prawnych, sprowadzających się do ustalenia:

1) czy zawarte w decyzji doręczonej ubezpieczonemu przez organ rentowy pouczenie jest skuteczne w rozumieniu art. 138 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w sytuacji, gdy ubezpieczony, mimo zapoznania się z treścią pouczenia, nie rozumie jego treści bądź ma wątpliwości jak zakwalifikować własną sytuację faktyczną do treści pouczenia;

2) czy w przypadku udzielenia przez pracownika organu rentowego informacji precyzującej pouczenie załączone do decyzji, sprzecznej z treścią tego pouczenia, wiążąca dla ubezpieczonego jest treść nieprecyzyjnego pouczenia czy treść skonkretyzowanych informacji uzyskanych od pracownika organu;

3) czy ubezpieczonemu można przypisać złą wolę w rozumieniu art. 138 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w sytuacji, gdy zastosował się do treści skonkretyzowanego pouczenia uzyskanego od pracownika organu rentowego, działając w dobrej wierze i w zaufaniu do fachowości pracowników organu rentowego;

4) czy w sytuacji, gdy ubezpieczony uzyskał od pracownika organu rentowego wyjaśnienia treści pouczenia zawartego w decyzji organu rentowego i zastosował się do jego treści, można uznać, że znajdował się w stanie świadomości wskazującym na jego złą wolę w uzyskaniu świadczenia i świadczenie to należy zakwalifikować jako nienależnie pobrane.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia w celu jej merytorycznego rozpoznania.

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia. Nie przysługuje od każdego orzeczenia sądu drugiej instancji, które nie satysfakcjonuje strony skarżącej. Wnosi się ją do Sądu Najwyższego od prawomocnego wyroku poza tokiem instancji. Jej przyjęcie do merytorycznego rozpoznania musi być

uzasadnione istotnym interesem publicznym, w szczególności potrzebą dokonania wykładni przepisów, które jeszcze nie doczekały się sądowej interpretacji albo wywołują poważne wątpliwości, ewentualnie rozstrzygnięciem istotnych zagadnień prawnych, zwłaszcza o charakterze precedensowym, dotychczas nierozważanych przez Sąd Najwyższy, wreszcie wyeliminowaniem orzeczeń oczywiście i rażąco wadliwych. Wniesienie skargi kasacyjnej doznaje istotnych ograniczeń, pozwalających Sądowi Najwyższemu na wstępną selekcję spraw, które będą merytorycznie rozpoznane (tzw. przedsąd). Wymagania konstrukcyjne skargi określa art. 398⁴ § 1 i 2 k.p.c., nakładając na skarżącego obowiązek zawarcia w skardze wniosku o przyjęcie jej do rozpoznania oraz jego uzasadnienia.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁴ § 2 k.p.c.) powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie (sporządzone odrębnie od uzasadnienia podstaw kasacyjnych) powinno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Sąd Najwyższy w ramach tzw. przedsądu bada tylko powołane w skardze kasacyjnej okoliczności uzasadniające przyjęcie jej do rozpoznania, a nie podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie, zaś cel wymagania przewidzianego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty jedynie przez powołanie i uzasadnienie przez skarżącego istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym.

Przepis art. 398⁴ § 2 k.p.c. wymaga, aby wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania stanowił odrębny element pisma, niezależny od przytoczenia podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia (art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c.). Uzasadnienie wniosku powinno natomiast nawiązywać do przesłanek przyjęcia skargi do rozpoznania określonych w art. 398⁹ § 1 k.p.c. oraz przedstawiać

argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy.

Wniesiona w sprawie skarga kasacyjna zawiera wniosek o przyjęcie jej do rozpoznania uzasadniony w ten sposób, że w sprawie występują istotne zagadnienia prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.). Nie można jednak uznać, że formułując te zagadnienia, skarżący wykazał istnienie przesłanek przyjęcia skargi do rozpoznania określonych w tym przepisie.

Przez istotne zagadnienie prawne należy rozumieć problem o charakterze prawnym, powstały na tle konkretnego przepisu prawa, mający charakter rzeczywisty w tym znaczeniu, że jego rozwiązanie stwarza realne i poważne trudności. Problem ten musi mieć charakter uniwersalny, przez co należy rozumieć, że jego rozwiązanie powinno służyć rozstrzygnięciu innych podobnych spraw. Jednocześnie chodzi o problem, którego wyjaśnienie byłoby konieczne dla rozstrzygnięcia danej sprawy, a więc problem pozostający w związku z podstawami skargi oraz z wiążącym Sąd Najwyższy, a ustalonym przez sąd drugiej instancji, stanem faktycznym sprawy (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) i także w związku z podstawą prawną stanowiącą podstawę wydania zaskarżonego wyroku.

Jako podstawy kasacyjne pełnomocnik skarżącego podał jedynie zarzuty naruszenia przepisów postępowania (art. 258 k.p.c. i art. 236 k.p.c.), zmierzając do zakwestionowania oddalenia przez Sąd pierwszej instancji (a nie Sąd Apelacyjny) wniosku dowodowego (dowodu z zeznań świadka). Nie podał zarazem w wątpliwość podstaw materialnoprawnych rozstrzygnięcia Sądu odwoławczego (w tym art. 138 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS). Oparcie skargi kasacyjnej jedynie na zarzutach naruszenia przepisów postępowania jest samo w sobie niewystarczające, ponieważ w każdym przypadku powołania się na procesową podstawę skargi (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) skarżący powinien wykazać, że naruszenie przepisów postępowania miało lub przynajmniej mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Wpływu tego nie da się natomiast wykazać, bez zarzutu naruszenia przepisów prawa materialnego, które stanowiły materialnoprawną podstawę rozstrzygnięcia.

Z tego punktu widzenia istnieje zauważalny dysonans między przesłankami przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 1 k.p.c.) i podstawami skargi

(art. 398³ § 1 k.p.c.). Zagadnienia prawne przedstawione we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania zostały odniesione do wykładni i stosowania art. 138 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach. Wskazując na konieczność ich rozstrzygnięcia, skarżący nie bierze pod uwagę, że zakres rozpoznania skargi kasacyjnej jest ograniczony do podstaw kasacyjnych (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Zagadnienia prawne przedstawiane jako przyczyny przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 1 k.p.c.) muszą pozostawać w związku z późniejszym merytorycznym rozpoznaniem sprawy przez Sąd Najwyższy (art. 398³ § 1 k.p.c.). W przeciwnym wypadku, uzyskanie odpowiedzi na sformułowane pytania prawne (w tym przypadku dotyczące wykładni i stosowania prawa materialnego) nie zmierzałoby do rozstrzygnięcia sprawy zawisłej przed Sądem Najwyższym, którego zakres przedmiotowy wyznaczają podstawy kasacyjne, w tym przypadku dotyczące naruszeń przepisów postępowania.

Na marginesie należy zatem zwrócić uwagę na wadliwe skonstruowanie podstaw kasacyjnych. Zarzut naruszenia przepisów postępowania nie jest na ogół wystarczającą podstawą skargi kasacyjnej, ponieważ uwzględnienie skargi opartej na podstawie z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga, aby skarżący wykazał, że następstwa stwierdzonych wadliwości postępowania były tego rodzaju (bądź skali), że kształtowały lub współkształtowały treść kwestionowanego w sprawie orzeczenia. O zasadności skargi kasacyjnej nie może świadczyć podniesiony w niej samodzielnie zarzut oddalenia wniosku dowodowego przez sąd pierwszej instancji. Skarga kasacyjna przysługuje od orzeczeń sądu drugiej instancji, a zatem wyłączone jest bezpośrednie badanie w postępowaniu kasacyjnym naruszenia przepisów postępowania przez sąd pierwszej instancji. Kwestia ta może podlegać badaniu i rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy jedynie pośrednio, przez przytoczenie przez skarżącego w ramach drugiej podstawy z art. 398³ § 1 k.p.c. stosownego zarzutu naruszenia przez sąd odwoławczy art. 378 § 1 k.p.c. Takiego zarzutu jednak pełnomocnik skarżącego nie formułuje.

W tym stanie rzeczy, z uwagi na niewykazanie okoliczności wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c.

